

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Gabriella Nyström Gustavsson

Vad som inte får köpas för pengar

Förbud mot köp av sexuell tjänst – en studie av förbudets praktiska effekter mot bakgrund
av dess skyddsintresse och ideologiska utgångspunkter

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: HT 2014

Innehållsförteckning

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR	7
1. INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Perspektiv och metod	10
1.6 Material och forskningsläge	11
1.7 Disposition	11
2. IDEOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	12
2.1 Sexualmoralism	12
2.2 Liberalism	12
2.3 Feminism	13
3. FÖRARBETEN	15
3.1 1977 års prostitutionsutredning	15
3.2 1993 års prostitutionsutredning	16
3.3 Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid	17
4. GÄLLANDE RÄTT	18
5. LITTERATURENS SYN PÅ LAGSTIFTNINGENS SKYDDSINTRESSEN OCH IDEOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	20

5.1 Sexköpsförbudets skyddsintressen	20
5.2 Sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter	21
6. LAGENS PRAKTISKA EFFEKTER	23
6.1. Prostitutionens omfattning	23
6.1.1 SOU 2010:49	24
6.1.2 Socialstyrelsens och BRÅ:s rapporter	24
6.1.3 Forskning	25
6.2 De prostituerades situation	25
6.2.1 SOU 2010:49	26
6.2.2 Socialstyrelsens rapporter	26
6.2.3 Forskning	27
6.3 Allmänhetens inställning till prostitution	28
6.3.1 SOU 2010:49	29
6.3.2 Forskning	29
7. TYSKLAND	30
7.1 Lagstiftning, effekter och omfattning	30
7.2 Synen på prostitution	30
8. NEDERLÄNDERNA	32
8.1 Lagstiftning, effekter och omfattning	32
8.2 Synen på prostitution	33
9. ANALYS	34
9.1 Ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen	34
9.2 Lagstiftningens praktiska effekter	35
9.3 Betydelsen av sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter och skyddsintresse för förbudets praktiska effekter	36
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	40
Tryckta källor	40
Litteratur	40

Elektroniska källor	43
Rättsfallsförteckning	44

Summary

Whether the society should regulate prostitution by law and how this legislation should be constructed is a matter of continuous debate. The legislation varies significantly considerably between countries. In Sweden it is not the sale, merely the purchase of sexual services that is criminalized. By comparison with the Netherlands and Germany, this thesis aims at exploring if the ideological basis and protective interest, which formed the background to the Swedish law, had any relevance to its practical effects.

Based on studies of the legislative history and literature it is concluded that the Swedish legislation is based on a feminist ideology that regards the prostitute as a victim. Prostitution is considered as harmful and must therefore be abolished. In contrast to the views taken by the Netherlands and Germany, the Swedish law makes no distinction between voluntary and forced prostitution. The Swedish legislation aimed at articulating the society's condemnation of prostitution. According to statistical surveys the prohibition has resulted in a shift in the public attitude in that a majority of the population now supports the idea of a legal prohibition of the purchase of sexual service. Based on the currently existing investigations, it is not possible to determine whether or not the extent of prostitution has decreased. It is equally difficult to determine how the situation of the prostitutes has been affected. Some studies report an increased stigmatization and exposure to dangers as a result of the law. However, the ideological basis of the Swedish legislation appears to be of little relevance for these practical effects. In the Netherlands and Germany, the situation of the prostitutes seems not to have improved despite the purpose of the introduced legislation substantially has been to protect the prostitutes' rights.

Sammanfattning

Om samhället bör reglera prostitution, och hur denna lagstiftning i så fall bör utformas, är ett ämne föremål för ständig debatt. Sexköpsregleringens utformning varierar kraftigt länder emellan. I Sverige kriminaliseras inte försäljning, utan endast köp av sexuella tjänster. Denna uppsats undersöker om det svenska sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen haft någon betydelse för förbudets praktiska effekter, genom att jämföra med hur prostitution har hanterats i Nederländerna och Tyskland.

Utifrån studier av förarbeten och litteratur, har kunnat konstateras att den svenska lagstiftningen närmast utgår från ett feministiskt perspektiv vilket ser den prostituerade som ett offer. Utgångspunkten är att se prostitution som något skadligt som skall bekämpas. Till skillnad mot de synsätt Nederländerna och Tyskland intagit, görs ingen åtskillnad mellan frivillig och ofrivillig prostitution. Lagstiftningen åsyftade vid sitt införande att markera samhällets avståndstagande från prostitution och har enligt statistiska undersökningar resulterat i att allmänhetens inställning svängt så att en majoritet av befolkningen numera är för ett förbud mot köp av sexuell tjänst genom lagstiftning. Det är utifrån de idag existerande utredningarna inte möjligt att avgöra om prostitutionens omfattning minskat eller inte. Hur de prostituerades situation har påverkats är också svårt att avgöra. Vissa uppgifter talar emellertid för en ökad stigmatisering och utsatthet till följd av sexköpslagstiftningen. Betydelsen av sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter för förbudets praktiska effekter förminskas emellertid vid jämförelse med situationen i Nederländerna och Tyskland. I dessa länder tycks situationen för de prostituerade inte förbättrats trots att syftet med införd reglering huvudsakligen varit att skydda de prostituerades rättigheter.

Förord

Arbetet med denna uppsats har i likhet med många tidigare skolarbeten, avslutats under uppmuntran från mina morföräldrar. Jag vill rikta ett stort tack till dem, för att de sin pensionering till trots, inte helt och hållet släppt läraryrket utan under hela min uppväxt hjälpt mig med allt från glosförhör till rättstavning, och uppmanat mig att studera. Tack!

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Prostitution sägs ofta vara något som alltid har funnits. Hur samhället förhållit sig till och förklarat prostitutionens existens har däremot varierat historiskt sett.¹ Genom den i Sverige genomförda kriminaliseringen av köp av sexuell tjänst 1999 förflyttades perspektivet till sexköparna. Lagstiftningskonstruktionen att enbart kriminalisera sexköparen var unik i sitt slag i världen vid denna tid och gav upphov till såväl nationell som internationell debatt. Denna debatt har på intet sätt upphört. Motståndare till kriminaliseringen anser att åtskillnad kan göras mellan frivillig, respektive ofrivillig prostitution och menar sexköpsförbudet vara omodernt och utgöra ett sexualmoraliskt ställningstagande.² Påståendet ger upphov till svårlösta och filosofiska frågeställningar. Hur förhåller sig exempelvis lagstiftningen till den prostituerades rätt till sexuellt självbestämmande? Sistnämnda fråga kommer inte att behandlas inom ramen för denna uppsats, men jag anser den ändå lämplig att nämna för att belysa den komplexitet sexköpslagstiftningen inrymmer.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka de ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen som finns bakom det i 6 kap. 11 § brottsbalken (BrB) stadgade förbudet mot köp av sexuell tjänst, för att se om dessa kan sägas haft någon betydelse för förbudets praktiska effekter. I syfte att förtydliga betydelsen av den ideologiska utgångspunkt svensk rätt intagit i förhållande till prostitution, har jag även jämfört med hur prostitution hanterats i Tyskland och Nederländerna.

---

¹ Träskman 2005, s. 74 ff.

² SOU 2010:49 *Förbud mot köp av sexuell tjänst En utvärdering 1999-2008*, s. 13 ff.

1.3 Frågeställningar

- Vilka ideologiska utgångspunkter och vilka skyddsintressen har förbudet mot köp av sexuell tjänst?
- Har förbudet åstadkommit någon minskning av prostitutionens omfattning?
- Har förbudet påverkat de prostituerades situation?
- Har förbudet påverkat allmänhetens inställning till sexköp?
- Vilken betydelse har det svenska sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen haft för förbudets praktiska effekter?

Sistnämnda frågeställning fordrar en djupare analys än de föregående och är också av störst intresse. För att kunna besvara denna måste dock med nödvändighet även tidigare frågeställningar behandlas.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar sexköpsförbudet i enlighet med ovan angivna frågeställningar. Detta innebär att fall då bestämmelsen köp av sexuell handling av barn (6 kap. 9 § BrB) aktualiserats, inte kommer att behandlas. Inte heller bestämmelserna avseende koppleri (6 kap. 12 § BrB) eller människohandel (4 kap. 1a § BrB) och därtill hörande frågor avser jag att utreda.

Trots att sexköpsförbudet är könsneutralt, är uppsatsens innehåll avgränsat till de fall då en man köper sexuell tjänst av en myndig kvinna, d.v.s. heterosexuell prostitution. Detta av anledningen att litteraturen på området främst behandlar denna prostitutionsform.

Vad gäller den del av uppsatsen där jämförelser med andra länder företas, har jag valt att begränsa mig till Tyskland och Nederländerna.

1.5 Perspektiv och metod

Vid besvarandet av frågan rörande sexköpslagstiftningens ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen, har arbetet till stor del utgjorts av att tolka och analysera lagstiftningen utifrån de traditionella juridiska källorna: förarbeten, lagtext, rättspraxis och doktrin. Den juridiska argumentationen och rättskälleläran har satts i fokus. Denna rekonstruktion av en kriminalisering med hjälp av rättskällorna är utmärkande för den rättsdogmatiska metoden, vilken följaktligen har använts i en stor del av arbetet.³ Frågan om vilka ideologiska utgångspunkter lagstiftningen utgått ifrån har jag även analyserat utifrån olika feministiska perspektiv, möjliga att inta i förhållande till prostitution, presenterade av Margaretha Järvinen.⁴ Vid besvarandet av den sista frågeställningen har jag dels anlagt ett kritiskt perspektiv, dels analyserat och anknutit lagstiftningens praktiska effekter till det feministiska perspektiv jag bedömt den svenska sexköpslagstiftningen närmast utgår ifrån. I undersökningen av lagstiftningens praktiska effekter har mitt material inte endast begränsats till de traditionella rättskällorna, utan även bestått av aktuell forskning och utredningar från BRÅ och socialstyrelsen, varför det i denna del även finns ett rättssociologiskt inslag.

För att tydliggöra betydelsen av den ideologiska utgångspunkt svensk rätt utgått ifrån och sätta perspektiv på den lagstiftningskonstruktion svensk rätt uppvisar, kommenteras även viss utländsk lagstiftning. Det egna rättsystemet kan bättre förstås med hjälp av den komparativa metoden. I analysen görs därför vissa *jämförelser* med utländsk rätt, vilket är centralt i nyss nämnda metod.⁵ Vissa inslag av en komparativ metod förekommer således. Det skall dock understrykas att en fullvärdig komparation inte åsyftats att genomföras.

---

³ Korling och Zamboni 2013, s. 21, 24, 26 f.

⁴ Margaretha Järvinen: professor vid sociologiska institutet vid University of Copenhagen.

⁵ Bogdan 2013, s. 15 f, 45 f; Korling och Zamboni 2013, s. 141 f.

1.6 Material och forskningsläge

Materialet jag främst använt har varit förarbeten, statliga utredningar, lagtext, rättsfall och doktrin. Ämnet har undersökts i stor omfattning tidigare och även med andra metoder än den juridiska. Per-Ole Träskman och Claes Lernestedt har bland annat undersökt sexköpslagstiftningens skyddsintresse. Lagstiftningen har undersökts från ett idéhistoriskt perspektiv av Susanne Dodillet.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en bakgrund om de ideologiska utgångspunkter som kan föreligga i förhållande till prostitutionslagstiftning. Efter detta redogörs för förarbeten och gällande rätt varefter vissa i litteraturen framkomna synpunkter behandlas. Därefter undersöks lagstiftningens praktiska konsekvenser. Efter detta kommer de förhållningssätt gentemot prostitution Tyskland respektive Nederländerna valt att utgå ifrån kortfattat kommenteras. Sistnämnda redogörelse har inte ambition att djupgående undersöka gällande rätt eller göra en fullvärdig komparation, utan åsyftar endast att sätta perspektiv på den lagstiftningskonstruktion svensk rätt uppvisar.

2. Ideologiska utgångspunkter

Inledningsvis kommer att redogöras för olika tänkbara ideologiska utgångspunkter beträffande inställningen till prostitutionsreglering.

Det går att särskilja tre huvudsakliga förhållningssätt gentemot prostitutionsreglering: det sexualmoraliska, det liberala och det feministiska. För svensk rätt är det feministiska förhållningssättet av särskilt intresse.⁶ Därför kommer framställningen inte att begränsas till att enbart behandla den feministiska inställningen till prostitutionsreglering, utan även andra aspekter av det feministiska synsättet på prostitution kommer att presenteras.

2.1 Sexualmoralism

Det sexualmoraliska synsättet har främst varit aktuellt ur ett historiskt perspektiv. Denna uppfattning betraktar prostitution som en fara för sexualmoralen. Ansvaret läggs i huvudsak på kvinnan medan mannens kundroll och sexualitet ses som något naturligt. Till följd av mannens naturliga drift anses prostitutionen utgöra en central samhälllig funktion,⁷ eftersom inte alla män hittar någon partner. Trots det sexualmoraliska synsättets historiska anknytning, kan man än idag ana det bakom kriminaliseringsförslag av såväl köparen som säljaren av sexuella tjänster. Detta är fallet i flertalet delstater i USA, där både sexförsäljning och sexköp är kriminaliserat mot bakgrund av en sexualmoralisk ideologi.⁸

2.2 Liberalism

Enligt det liberala förhållningssättet är sexualiteten att betrakta som en privatsak vilken inte skall göras föremål för reglering. Företrädare för detta

---

⁶ Träskman 2009, s. 290 f, s. 297.

⁷ Inställningen till prostitutionen kan sägas vara ”funktionalistisk”, Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 23.

⁸ Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 23, 25.

synsätt anser följaktligen att vare sig köpa eller sälja sex skall förbjudas. Undantag från denna utgångspunkt görs dock för prostitution som stör allmän ordning samt fallet då en prostituerad utnyttjas av en tredje man.⁹

2.3 Feminism

Den feministiska forskningslitteraturen har vissa gemensamma utgångspunkter, varav en är att prostitutionen anses stå i förbindelse med den i samhället rådande strukturella ojämlikheten mellan män och kvinnor. Forskningen som bedrivits på området omfattar enligt Järvinen dock flertalet skilda könsperspektiv som i vissa frågor står i konflikt med varandra, vilket resulterar i olika uppfattningar gällande hur samhället bör hantera prostitution.¹⁰ Nedan redogörs för hur dessa perspektiv renderat i olikartade förslag på hur prostitutionen bör uppfattas och bemötas av samhället.¹¹ Även de svagheter som respektive perspektiv anses innefatta, behandlas.

Företrädarna för könsperspektiven är för det första oeniga gällande huruvida det kan ses som ett fritt val att prostituera sig eller inte. De som menar att deltagande i prostitution *inte* kan förklaras genom ett fritt val, ser också de prostituerade som offer och objekt, medan de som hävdar att prostitution *kan* utgöras av ett frivilligt val ser kvinnorna som subjekt och väljande individer. Företrädarna för *offerperspektivet* menar till skillnad från *subjektperspektivet*, att prostitution kan studeras som en social avvikelse, d.v.s. individuella bakgrundsfaktorer kan förklara deltagandet i prostitution. Sexuella övergrepp under uppväxten och missbruksproblem menas kunna kopplas till inträdet i prostitution. Denna forskning intresserar sig även för de *skadeverkningar* prostitutionslivet anses medföra för deltagande individer. Det motstående perspektivet ställer sig emot detta synsätt, och menar att dessa uppfattningar bidrar till

---

⁹ Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 23; Träskman 2009, s. 291.

¹⁰ Järvinen 1991, s. 81 f.

¹¹ Könsperspektiven redovisas nedan som ett motsatspar, men det bör observeras att det inom prostitutionslitteraturen existerar många varianter innehållande inslag av båda perspektiven, a.a s. 81.

stigmatiseringen och marginaliseringen av de prostituerade. Ytterligare svagheter i nyss nämnda offerperspektiv är att det riskerar definiera prostitution som någonting *omoraliskt*. En styrka i att hålla den prostituerade för offer och beskriva prostitution som kommersialiserat våld mot kvinnor, är dock att detta tydligare beskriver feminismens avståndstagande från prostitution, och betonar samhällets ansvar att agera mot densamma. Verksamheten inriktas naturligen på hallickarna och köparna snarare än de prostituerade. Möjlig kritik gentemot subjektperspektivet å andra sidan är, att det förbiser frågan om orsaker till inträdet i prostitutionsverksamheten. Individuella bakgrundsfaktorer sätts inte i samband med prostitutionsverksamheten, och frågan besvaras inte heller på något annat sätt.¹²

Vad gäller lämpligheten av kriminalisering, utkristalliserar sig olikheter mellan de båda perspektivens synsätt, med undantag för den gemensamma uppfattningen att de prostituerades verksamhet inte skall kriminaliseras. Företrädare för offerperspektivet föreslår en kriminalisering av sexköparen då de anser sexköpet vara ett uttryck för våld mot kvinnor, medan företrädarna för subjektperspektivet motsätter sig en kriminalisering av sexköparen, då de anser också sexköpet i någon mening kan vara ett uttryck för maktlöshet.¹³

De olika uppfattningarna gällande kriminaliseringsåtgärder hindrar inte de båda perspektiven att förenas av det för den feministiska prostitutionspolitiken gemensamma målet: att avskaffa prostitutionen.¹⁴

---

¹² A.a., s. 82 ff, s. 93.

¹³ A.a., s. 89 f.

¹⁴ A.a., s. 93 f.

3. Förarbeten

I det närmaste kommer förarbetena till gällande rätt att undersökas. Framställningen åsyftar att ge en bakgrund till gällande rätt och undersöka vilka skyddsintressen som under lagstiftningsprocessen lyfts fram samt vilken ideologisk utgångspunkt lagstiftaren tycks utgått ifrån.

3.1 1977 års prostitutionsutredning

Med uppdrag att undersöka och kartlägga prostitutionen i Sverige tillsattes 1977 års prostitutionsutredning (SOU 1981:71 ”Prostitutionen i Sverige, Bakgrund och åtgärder”). Vare sig prostitution eller att köpa sexuella tjänster bestraffades vid denna tid¹⁵. I utredningen framhölls att prostitution ansågs oförenlig med sedan länge rådande idéer om individens frihet och allas jämställdhet, och utgångspunkten var att se den som ett samhällsont som skulle bekämpas.¹⁶

Det förslag utredningen utmynnade i var en kriminalisering av de fall då någon köpt en tillfällig sexuell tjänst av någon som var narkotikapåverkad eller beroende av narkotika.¹⁷ Utredningen föreslog således *inte* en generell kriminalisering av vare sig sexköpare eller den som säljer sex. Förslaget vittnar snarare om en önskan att skydda samhällets mest utsatta. Lagförslaget genomfördes dock inte.¹⁸

Som skäl emot en generell kriminalisering påpekade utredningen de ökade risker såväl köpare som säljare skulle kunna utsättas för om prostitutionen bedrevs under jorden, vilket en kriminalisering ansågs riskera medföra. Bevis-, och övervakningsfrågan ansågs svårlöst och detta befarades leda

---

¹⁵ Dock fanns bestämmelsen ”förförelse av ungdom”, vilken riktade sig mot fallen då någon sökte skaffa eller skaffade sig en tillfällig könsförbindelse med person under 18 år, genom att utlova eller giva ersättning, SOU 1981:71 *Prostitutionen i Sverige, Bakgrund och åtgärder*, s. 52.

¹⁶ SOU 1981:71 s. 31 ff., s. 136 f, s. 144.

¹⁷ SOU 1981:71 s. 144 ff.

¹⁸ Wong 2013, s. 3.

till att ingripanden endast skulle ske emot de gatuprostituerade, men inte de ”lyxprostituerade”. Det framhölls också, att förbudet sannolikt sällan skulle leda till någon påföljd p.g.a. nyss nämnda övervakningssvårigheter, vilket ansågs utgöra en fara för rättssamhället, då verkningsslösa förbud menades leda till en minskad respekt för lagar och regler.¹⁹

3.2 1993 års prostitutionsutredning

1993 tillsattes en ny prostitutionsutredning, vars betänkande (SOU 1995:15 ”Könshandeln”) föreslog en kriminalisering av prostitution genom införande av ett förbud mot såväl köp som försäljning av sexuella tjänster. Den generella kriminaliseringen 1977 års utredning tidigare avslagit, föreslogs således av betänkandet. Av utredningen framgår att det anses viktigt att statsmakterna genom kriminalisering markerar sin inställning i frågan samt tar ställning emot en normalisering av prostitution, vilken ansågs *hindra jämställdheten* i samhället samt vara *förkastlig* och skadlig för de inblandade. Skälen för kriminalisering var således framförallt dess *normbildande funktion* och dess *främjande av jämställdhet mellan kvinnor och män*. Vidare framhölls en kriminaliserings avskräckande effekter för såväl köpare som de prostituerade.²⁰

Förslaget på dubbelkriminalisering kan förstås mot bakgrund av tanken om kriminaliseringens normbildande funktion. Den normbildande effekten förutspåddes bli störst om straffbudet omfattade såväl köpare som säljare. Den avskräckande effekten beträffande kvinnorna befarades även förloras om inte också deras beteende kriminaliserades. Utredningen såg såväl den prostituerade som köparen som offer och lagstiftningens syfte uppgavs inte enbart vara att skydda kvinnan. I princip samtliga remissinstanser avvisade förslaget.²¹ Gentemot förslaget att kriminalisera även den prostituerade

---

¹⁹ SOU 1981: 71, s. 144 ff.;Lernestedt och Hamdorf 1999/2000 s. 851.

²⁰ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 220 f, 224 f; Lernestedt och Hamdorf 1999/2000 s. 855 f.

²¹ SOU 1995:15, s. 227 f; Lernestedt och Hamdorf 1999/2000 s. 855 f.

uppstod en stark kritik. Denna kritik kan förstås mot bakgrund av att i den offentliga debatten beskrevs prostitution som ett *våldsbrott mot kvinnor*.²²

3.3 Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

I propositionen "Kvinnofrid" (1997/98:55) föreslogs kriminalisering av enbart köparen av sexuella tjänster. Det ansågs orimligt att kriminalisera säljaren, som menades vara den svagare och utnyttjade parten. En kriminalisering ansågs nödvändig för att *markera samhällets inställning* i frågan samt effektivare *bekämpa prostitutionen* och dess skadeverkningar. Flertalet sakkunniga remissinstanser motsatte sig förslaget genomförande. Trots detta genomfördes detsamma, och den 1 januari 1999 trädde lag om förbud mot köp av sexuella tjänster (1998:408) i kraft.²³

Förslaget på ensidig kriminalisering stod i kontrast till den ömsesidiga kriminalisering 1993 års utredning föreslog. Då den prostituerade beskrevs som den svagare parten och prostitutionens skadliga effekter betonades, anlade propositionen ett slags offer- och utnyttjarperspektiv. Detta i motsats till 1993 års utredning vilken också menade att mannen - köparen var ett offer i någon mån.²⁴ I kvinnofridspropositionen jämfördes också prostitution med mäns våld mot kvinnor.²⁵

---

²² Träskman 2005, s. 75.

²³ Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*, s. 100 ff., 136.

²⁴ Lernestedt och Hamdorf, 1999/2000 s. 855-857; SOU: 1995:15, s. 227.

²⁵ Prop. 1997/98:55 s. 22; Träskman 2005 s. 76.

4. Gällande rätt

År 2005 genomfördes en reformering av sexualbrottslagstiftningen, vilken innebar att brottet ”köp av sexuella tjänster” upphörde regleras i en separat lag och i stället infördes 6 kap. 11 § BrB. Förutom placernad av straffbestämmelsen i 6 kap. BrB, kom genom reformen även de fall då någon annan utgett ersättningen för den sexuella tjänsten, att omfattas av bestämmelsen. Enligt förarbetena torde ett medverkansansvar aktualiseras för betalaren i dessa situationer.²⁶

Till följd av 2005 års reform återfinns nu gällande kriminalisering således i brottsbalkens 6 kap. 11 § köp av sexuell tjänst. Lydelsen är idag följande:

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för *köp av sexuell tjänst* till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. *SFS 2011:517.*”

Bestämmelsen aktualiseras inte i de fall sexuell tjänst har köpts av barn under 18 år, då 6 kap. 9 § BrB har företräde. Straffbudet är även subsidiärt till övriga tidigare placerade straffbud i 6 kap BrB och är könsneutralt.²⁷

Bestämmelsen riktar sig mot den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Till detta räknas samlag och annat sexuellt umgänge, men innefattar enligt förarbetena inte nakenposering.²⁸ Ersättningen kan vara ekonomisk eller bestående av t.ex. alkohol eller narkotika.²⁹ Trots att det inte framgår av lagtexten, gör sig säljaren inte heller skyldig till medverkan till brott enligt 23 kap. 4 § BrB.³⁰ Kriminaliseringens nu gällande lydelse, ett förbud mot *köp av sexuell*

---

²⁶ Prop. 2004/05: 45 *En ny sexualbrottslagstiftning* s. 150.

²⁷ Prop. 2004/05: 45 s.150; Wong 2013, s. 6 f.

²⁸ Prop. 1997/98:55, s. 136- 137; Prop. 2004/05:45, s. 150.

²⁹ Prop. 2004/05:45 s. 104.

³⁰ Prop. 1997/98 55, s. 137.

tjänst formulerat i singular, åstadkoms mot bakgrund av syftet att förtydliga att det för ansvar är tillräckligt att ha skaffat sig en tillfällig sexuell förbindelse vid ett ensamt tillfälle, vilket gällde redan enligt sexköpslagen.³¹

---

³¹ Prop. 2004/05:45 s. 150; Prop. 1997/98: 55 s. 136.

5. Litteraturens syn på lagstiftningens skyddsintressen och ideologiska utgångspunkter

Nedan skall presenteras och diskuteras vissa av de synpunkter rörande sexköpsförbudets skyddsintressen och ideologiska utgångspunkter som framkommer i litteraturen på området. Redogörelsen tar utgångspunkt i ovan presenterade genomgång av förarbetena och gällande rätt.

5.1 Sexköpsförbudets skyddsintressen

För att en nykriminalisering skall betraktas godtagbar, anses finnas vissa krav som skall uppfyllas. Ett av dessa är att kriminaliseringen avser särskilt skyddsvärda intressen.³² Från flera håll har det påstådda förhållandet att sexköpskriminaliseringens skyddsintressen aldrig preciserats eller tydligt angivits i dess förarbeten, kritiserats.³³

Per Ole Träskman³⁴ menar att kvinnofridspropositionens jämställande av prostitution med mäns våld mot kvinnor inte kan leda till slutsatsen att skyddsintresset skulle vara den *enskilda* prostituerades hälsa.³⁵ Mot bakgrund av att lagen är könsneutral, kan skyddsintresset inte heller bestämmas vara kvinnors *samhälleliga ställning*, trots att främjande av jämställdhet mellan könen var ett av lagens syften enligt förarbetena. Kriminaliseringens skyddsintresse avgörs av Träskman i stället vara *allmän ordning*, en slutsats också praxis tycks ställa sig bakom. Träskman

---

³² Asp, Ulväng och Jareborg 2013, s. 39 f.

³³ Se Lernestedt och Hamdorf 2000/2001, s. 130; Lernestedt och Hamdorf 1999/2000, s. 847; Träskman 2005 s. 78 ff., s. 85.

³⁴ Seniorprofessor i straffrätt vid Lunds universitet.

³⁵ Att det inte är ett brott mot den prostituerade framhålls även i: Wong, 2013 s. 10.

framhåller också det faktum att den prostituerade samtycke inte har ansvarsbefriande verkan, vilket talar för att det är ett brott mot det allmänna snarare än den enskilde.³⁶ Nyss fastställda skyddsintresse till trots, framhåller Träskman att även de prostituerade skyddas. Oaktat att brottet *inte* riktar sig mot den prostituerade, och medverkansfrågan följaktligen inte kan lösas med hjälp av läran om nödvändig medverkan, gör sig den prostituerade *inte* skyldig till medverkan.³⁷

5.2 Sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter

Den svenska ensidiga kriminaliseringen av sexköparen hävdas i litteraturen bygga på en feministisk utgångspunkt.³⁸ Enligt Träskman är denna feministiska ideologi kombinerad med ett *offerperspektiv* eftersom kvinnofridspropositionen såg prostitution som ett våldsbrott mot kvinnor.³⁹ Träskman menar dessutom att då förarbetena talar om främjande av jämställdhet mellan könen som skyddsintresse för kriminaliseringen, grundades detta i en syn på sexköp som ett hot mot jämställdheten och på genusaspekter. Vidare anser han förarbetenas framhävande av det förkastliga i att köpa tillfälliga sexuella förbindelser vara en argumentation med utgångspunkten att sexuellt umgänge mot vederlag skadar *den goda sexualiteten*.⁴⁰

Susanne Dodillet⁴¹ har hävdad att lagstiftaren utgått ifrån att prostitution *inte* kan utgöras av ett frivilligt val.⁴² Nyss nämnda påstående understöds av det förhållande att SOU 2010: 49 (Förbud mot köp av sexuell tjänst, En utvärdering 1999-2008) förklarar det *irrelevant* att göra en uppdelning mellan frivillig och ofrivillig prostitution med utgångspunkt i ett

---

³⁶ Är det ett brott mot det allmänna förfogar inte den prostituerade över det skyddade intresset vilket förklarar varför densamma inte kan lämna ett relevant samtycke, Träskman 2005 s. 86 f; Asp och Ulväng 2013 s. 231;Lernestedt och Hamdorf 2000/2001 s. 119 f.

³⁷ NJA 2001 s. 527; Träskman 2005 s. 79 ff., 86; Wong, 2013, s. 10.

³⁸ Se bl.a. Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 23; Träskman 2009, s. 297.

³⁹ Träskman 2009, s. 292, 297.

⁴⁰ Träskman 2005, s. 80.

⁴¹ Svensk idéhistoriker med doktorsexamen från Göteborgs universitet, specialiserad på prostitutionsdebatten i Sverige och Tyskland.

⁴² Dodillet 2006, s. 74 f.

jämställdhets- och människorättsperspektiv och med fokus på sexköparna snarare än de prostituerade.⁴³

Enligt Claes Lernestedt och Kai Hamdorf⁴⁴ är sexköpsregleringens primära mål att föreskriva en *moralisk princip*. Lagens slutliga utformning menas vittna om en ideologisk strävan att markera ett moraliskt avståndstagande i förhållande till sexköparna, medan tidigare lagförslag snarare avsett att förbättra de prostituerades situation.⁴⁵

---

⁴³ SOU 2010:49 s. 15 ff.

⁴⁴ Lernestedt: Professor i straffrätt vid Uppsala universitet, Hamdorf: doktorand i straffrätt vid Freiburgs universitet.

⁴⁵ Lernestedt och Hamdorf 2000/2001, s. 130; Lernestedt och Hamdorf 1999/2000 s. 847.

6. Lagens praktiska effekter

Nedan redogörs för vissa av sexköpsförbudets praktiska konsekvenser. Uppgifter angående hur sexköpskriminaliseringen fungerat i praktiken finns i betänkandet ”Förbud mot köp av sexuell tjänst En utvärdering 1999-2008” (SOU 2010:49)⁴⁶. Betänkandet har mötts av viss kritik, bland annat påstås det till stor del bygga på uppgifter från gatuprostitution och inte i tillräcklig utsträckning inkludera sexsäljarnas röster eller utreda lagens effekter gentemot nyss nämnda. Dess slutsatser har också ansetts sträcka sig längre än det empiriska underlaget medger.⁴⁷

Förutom betänkandet kommer annat material att inkluderas framställningen. Materialet som använts är dels brottsförebyggande rådets rapport⁴⁸ behandlande sexköpslagens tillämpning första året efter dess ikraftträdande, dels Socialstyrelsens rapporter⁴⁹ med uppdrag från kvinnofridspropositionen att kartlägga prostitutionens omfattning och utveckling. Det bör beaktas att betänkandet utvärderar förbudets effekter under åren 1999-2008, medan senare nämnda utredningar från BRÅ respektive Socialstyrelsen avser mer begränsade tidsintervall. Förutom detta, kommer aktuell forskning att inkluderas.

6.1. Prostitutionens omfattning

Utifrån tillgängligt material kommer jag nedan att undersöka huruvida sexköpsförbudet åstadkommit någon minskning av prostitutionens omfattning. Som utgångspunkt skall framhållas att bl.a. prostitutionens dolda karaktär gör det svårt att uppskatta antalet verksamma.⁵⁰

---

⁴⁶ Fortsättningsvis: ”betänkandet”

⁴⁷ Se bl.a. Socialstyrelsens remissvar den 25/10 2010; DO:s remissvar den 27/10 2010; Kriminologiska institutionens remissvar den 20/10 2010.

⁴⁸ BRÅ-rapport 2000:4.

⁴⁹ SoS-rapport 2000:5, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, Linköping, 2000; SoS-rapport 2003, *Kännedom om prostitution 2003*, Stockholm 2004; SoS-rapport 2007, *Kännedom om prostitution 2007*, Socialstyrelsen, 2007.

⁵⁰ Holmström 2008, s. 303.

6.1.1 SOU 2010:49

Innan kriminaliseringens ikraftträdande uppskattades det finnas ca 2500 prostituerade kvinnor i Sverige, varav 650 beräknades vara gatuprostituerade.⁵¹ Enligt betänkandet resulterade lagstiftningen i en halvering av gatuprostitutionen. Internetprostitutionens omfattning hade vid denna tid ökat i såväl Sverige som Norge och Danmark. Dess omfattning i Sverige var osäker. I grannländerna uppmättes dock omfattningen vara större och ökningen i Sverige bedömdes inte högre än i nyss nämnda länder. Sammantaget ansågs detta tyda på att gatuprostitutionen inte förflyttats till internet. På dessa grunder drog betänkandet den övergripande slutsatsen, att gatuprostitutionens halvering motsvarade en *verklig minskning* av prostitutionen i Sverige, och att denna minskning väsentligen berodde på sexköpskriminaliseringen. Det fanns inga uppgifter angående inomhusprostitutionens omfattning, men ingenting ansågs tyda på att denna prostitutionsform ökat eller att gatuprostitutionen förflyttats till denna arena. Sammanfattningsvis fastslogs prostitutionen åtminstone *inte ha ökat* sedan lagstiftningens ikraftträdande.⁵²

6.1.2 Socialstyrelsens och BRÅ:s rapporter

Från Socialstyrelsens första rapport går att utläsa att gatuprostitutionen inledningsvis minskade till följd av lagen, men sedan återkom i något minskad omfattning. Prostitutionen tycktes ha tagit sig andra former. Huruvida detta var ett resultat av lagen eller teknikutvecklingen kunde inte besvaras.⁵³ Såväl BRÅ som Socialstyrelsens rapport från 2003 bedömde att gatuprostitutionen minskat, medan inomhusprostitutionen på vissa områden möjligen ökat. Internet bedömdes vara en ny plattform för kontakt mellan sexköpare och prostituerade.⁵⁴ Socialstyrelsens rapport från

---

⁵¹ Prop. 1997/98:55 s. 102.

⁵² SOU 2010:49 s. 18 ff., s. 108 ff., s.119 ff.

⁵³ SoS-rapport 2000:5, s. 31-33.

⁵⁴ BRÅ- rapport 2000:4, s. 19 ff., s. 48 f.; SoS-rapport 2003, s. 22 ff.

2007 bedömde det svårt att avgöra antalet sysselsatta i prostitutionen. Huruvida prostitutionens omfattning ökat eller minskat kunde inte avgöras.⁵⁵

6.1.3 Forskning

Forskning bedriven av Jay Levy och Pye Jakobsson⁵⁶ hävdar att det inte finns några bevis för att prostitutionen som sådan faktiskt minskat till följd av sexköpslagstiftningen. De menar att minskningen av gatuprostitutionen inte kan ge underlag att fastställa en *generell* minskning av prostitutionen, och framhåller att det saknas faktaunderlag som ger stöd för en minskning av internet- och inomhusprostitutionen.⁵⁷

Christoffer Wong⁵⁸ menar att det är osäkert huruvida lagstiftningen åstadkommit en minskning av prostitutionen eller inte. Svårigheterna förknippade med att utifrån det idag existerande faktaunderlaget avgöra huruvida prostitutionens omfattning har minskat eller ökat sedan kriminaliseringens ikraftträdande, uttrycks bäst genom följande konstaterande:⁵⁹

”Thus, in general, there is little actual empirical support showing whether prostitution has decreased—or actually has increased—during the period when the prohibition of purchase of sexual service has been in force.”⁶⁰

6.2 De prostituerades situation

I detta avsnitt avser jag att undersöka huruvida de prostituerades situation i något avseende påverkats av sexköpsförbudets införande.

---

⁵⁵ SoS-rapport 2007, s. 61.

⁵⁶ Dr Jay Levy: disputerade vid Geografiska institutionen vid University of Cambridge 2012. Forskningen till grund för Levys doktorexamen bygger på av honom i Sverige mellan år 2008-2012 bedrivna fältstudier och rörde det svenska sexköpsförbudets utfall. Pye Jakobsson: Koordinator och grundare för Rose Alliance, den svenska sexarbetarorganisationen.

⁵⁷ Levy och Jakobsson 2014 s. 5.

⁵⁸ Christoffer Wong: Professor i straffrätt, Lunds universitet.

⁵⁹ Wong 2013, s. 12 f.

⁶⁰ Wong 2013, s. 13.

6.2.1 SOU 2010:49

Sexköpsförbudet befarades vid sitt införande leda till vissa negativa följder för de prostituerade. Det hystes farhågor att lagstiftningen skulle försvåra myndighetskontakter gentemot de prostituerade, och att prostituerade i sin tur skulle bli obenägna att ta kontakt med myndigheter. En ökad risk för våld och sämre levnadsförhållanden var också fruktade effekter. Enligt betänkandet förverkligades ingetdera av ovan nämnda förhållanden. Verksamma prostituerade uppgavs som kritiska gentemot förbudet, medan icke längre verksamma var positiva till detsamma. De senare ansåg lagen stärka dem och att det inte existerade någon frivillig prostitution. Verksamma prostituerade menade att kriminaliseringen förstärkte stigmatiseringen av dem och framhöll i detta sammanhang att prostitutionsverksamheten var något de själva valt, snarare än att vara ofrivilligt utsatta för. De menade att deras val att sälja sex inte respekterades och att de därmed kände sig omyndigförklarade. Vidare kände de sig jagade av polisen och framhöll att det är möjligt att skilja mellan frivillig och ofrivillig prostitution. Enligt betänkandet betraktades dessa upplevelser alltså som positiva mot bakgrund av lagens syfte: att bekämpa prostitutionen.⁶¹ Sist nämnda yttrande kritiserades av Socialstyrelsen.⁶²

6.2.2 Socialstyrelsens rapporter

I rapporterna framgår att det möjligen fanns fler farliga kunder än tidigare, då de ”schysta” försvunnit från gatan. Kunder som till följd av kriminaliseringen var stressade i en öppen miljö, ledde till förhandlingar då det inte hann bedömas huruvida kunden var ”okej” eller inte. De gatuprostituerade ansågs fått en svårare situation än tidigare. Sexköpslagen menades av vissa även ha lett till lägre priser och att prostituerade i akut pengabehov därför bortförhandlade kondomanvändning. Sammantaget ger uppgifterna i rapporterna sken av att många av de prostituerade *upplevde*

---

⁶¹ SOU 2010:49 s. 21 f., 127 ff.

⁶² Socialstyrelsens remissvar den 25/10 2010 s. 5.

situationen farligare än tidigare, men att det inte med säkerhet gick att avgöra om våldet mot de prostituerade faktiskt ökat.⁶³ Sexköparna menade att lagen slagit emot de redan utsatta, medan de smarta kvinnorna redan etablerat sig inomhus.⁶⁴

I den senaste rapporten uppgavs från en prostituerad att köparnas rädsla lett till alltmer undanskymda och osäkra mötesplatser. Vissa prostituerade kritiserade lagstiftningen och menade att den lett till tabubeläggning och svagt rättsskydd. De otydliga skattereglerna ansågs bidra till att man var rädd att vända sig till myndigheter vid behov. En annan framhöll det positiva i regleringens avskräckande effekter och menade att legalisering av prostitution inte skulle lösa stigmatiseringsproblematiken. Enligt rapporten erfor nästan alla intervjuade prostituerade svårigheter med att få komma till tals i den offentliga debatten. Att alla prostituerade skulle vara offer eller missbrukare ansågs enligt vissa vara ett missförstånd, medan andra jämförde prostitution med våldtäkt snarare än något frivilligt. Vidare framhölls att många prostituerade kan anse det kränkande att beskrivas som offer. Ett problem framställdes vara att på förhand avgjorda stereotyper ledde till att de som inte passar in i offer- och utnyttjarkonstruktionen inte uppmärksammas.⁶⁵

De prostituerade som stannade kvar i gatuprostitutionen, kriminaliseringen till trots, uppgavs vara de som befunnit sig ”längst ned på skalan” och som hade ett ”struligt liv”. Prostituerade med praktisk möjlighet genom t.ex. internet- och mobiltelefonstillgång försvann från gatan.⁶⁶

6.2.3 Forskning

Levy och Jakobsson menar att såväl sexköpsregleringen som ökad mobiltelefon- och internetanvändning ledde till att gatuprostitutionen förflyttades till mer undanskymda platser. De menar att de kvinnor som

---

⁶³ SoS-rapport 2000:5 s. 33; SoS-rapport 2003 s. 30 ff.

⁶⁴ SoS-rapport 2000:5 s. 43.

⁶⁵ SoS-rapport 2007 s. 44 ff.

⁶⁶ SoS-rapport 2007 s. 44 ff.

blev kvar på gatan ofta var de som saknade ekonomisk möjlighet att etablera sig inomhus och som prostituerade sig av försörjningsskäl. Till följd av ett minskat antal kunder villiga att köpa sex på gatan blev priserna lägre. Försämrade förhandlingsmöjligheter tvingade de prostituerade att gå med på uppgörelser de inte accepterat tidigare, såsom anonyma kunder och mer riskfyllt sex.⁶⁷

Det svenska förhållningssättet: att prostitution skall bekämpas, tolkas enligt Levy och Jakobsson av sociala myndigheter såsom oförenligt med skadereducerande åtgärder,⁶⁸ eftersom dessa åtgärder betraktas likställda med ”uppmuntran” att stanna i prostitution.⁶⁹ Författarna har hävdad att de intervjuat prostituerade som vittnat om att de för att erhålla någon hjälp från sociala myndigheter tvingats att anpassa sig till den svenska konstruktionen av prostituerade som offer.⁷⁰ Dessutom uppges att flera på området verksamma kvinnor upplevt problem vid myndighetskontakter, såsom förlorad vårdnad av barn till följd av myndigheternas vetskap om prostitutionsverksamheten. Sammanfattningsvis menas att sexköpsregleringen skadat de prostituerade och inte införts i de prostituerades intresse.⁷¹ De prostituerade själva hävdar att lagen lett till en ökad stigmatisering.⁷²

6.3 Allmänhetens inställning till prostitution

Ett av sexköpsförbudets syften var att markera samhällets inställning: att prostitution är en icke önskvärd och för deltagande individer och samhället

---

⁶⁷ Levy och Jakobsson 2014 s. 6 ff.

⁶⁸ Åtgärder som vidtas inte i syfte minska prostitutionens omfattning utan med målet att *lindra skadorna* förknippade med sexarbete, Levy och Jakobsson 2014 s. 8.

⁶⁹ Visst stöd för detta påstående går att finna i SOU 2010:49, där det klargörs att arbetet i Sverige primärt åsyftar att bekämpa prostitution snarare än att vidta skadereducerande åtgärder, SOU 2010:49 s. 16 f.

⁷⁰ En prostituerad uppger även ett problem av annan art i en intervju. Då hon efterfrågat ett sjukintyg villkorades detta av socialarbetaren med att hon *upphörde* med sexförsäljning, vilket hon fann problematiskt eftersom hon var i behov av pengar, Levy och Jakobsson 2014 s. 10.

⁷¹ Levy och Jakobsson 2014 s. 6-12.

⁷² Östergren och Dodillet 2011, s. 21.

skadlig verksamhet.⁷³ Nedan skall undersökas vilken normativ effekt lagstiftningen haft.

6.3.1 SOU 2010:49

Enligt betänkandet bidrog sexköpsförbudet till att inställningen till sexköp förändrades hos den svenska befolkningen. Genomförda attitydundersökningar visade på en förändring i inställningen till sexköpsförbudet i anslutning till kriminaliseringens ikraftträdande. Sammantaget fastslogs att kriminaliseringen haft en beaktansvärd normativ effekt.⁷⁴

6.3.2 Forskning

Enligt en studie genomförd år 2008 ville 71 procent av Sveriges befolkning behålla sexköpskriminaliseringen. År 1999 och 2002 ansåg 76 procent att sexköp borde vara förbjudet medan 67 procent ansåg det fel att kriminalisera sexköp år 1996. Enligt 2008 års studie ansåg 59 procent av svenska befolkningen att även *försäljning* av sexuell tjänst bör förbjudas genom lagstiftning. En förklaring till detta föreslås vara att befolkningen inte primärt tolkar prostitution som ett uttryck för könsmaktsförhållanden.⁷⁵

---

⁷³ SOU 2010:49 s. 123.

⁷⁴ SOU 2010: 49 s. 123 ff.

⁷⁵ Kuosmanen 2008, s. 361-362, 367; Östergren och Dodillet 2011, s. 18.

7. Tyskland

7.1 Lagstiftning, effekter och omfattning

År 2002 ikraftträdde i Tyskland en lag som möjliggjorde för prostituerade att driva in utebliven betalning och sluta anställningskontrakt, vilket gav dem tillträde till socialförsäkringssystemet. Lagens syfte var bland annat att förbättra de prostituerades legala situation och arbetsvillkor. I stället för att betraktats som något omoraliskt, skulle prostitution ses som ett förvärvsjobb, innefattande de sociala rättigheter denna klassificering innebär.⁷⁶

Rätten att driva in utebliven betalning utnyttjades enligt utvärderingar av lagen inte i någon större omfattning, men verkade likväl uppfattats som något positivt av de prostituerade. Möjligheten att ansluta sig till socialförsäkringen tycktes inte lika uppskattad, bland annat till följd av de praktiska problemen med att upprätta anställningsavtal som uppgavs föreligga. År 2013 fanns uppskattningsvis 400 000 prostituerade i landet, varav endast 44 uppgavs ha utnyttjat rätten till socialförsäkring. I undersökningar som rört frågan om lagstiftningens möjligheter att ändra synen på prostitution som något omoraliskt, har de prostituerades svar bedömts ge uttryck för besvikelse och uppgivenhet.⁷⁷

7.2 Synen på prostitution

Förutom en gentemot Sverige olik utformad lagstiftning, skiljer sig det tyska synsättet på prostituerade. I Tyskland har det ansetts möjligt att skilja mellan *yrkesmässig* (i hög grad *frivillig*) prostitution och *tvångsmässig utförd* prostitution.⁷⁸ Prostitutionsverksamheten sätts inte i samband med en patriarkal struktur. I stället framhålls att *diskrimineringen av*

---

⁷⁶ Dodillet 2009 s. 514-515; Kavemann m.fl. 2007, s. 9 ff.

⁷⁷ Kavemann m.fl. 2007, s. 17 ff., 32 ff; "Prostitution in Germany: A giant teutonic brothel", 2013.

⁷⁸ Dodillet 2009, s. 279 f.

prostituerade i förhållande till andra förvärvsarbetande kan ses som uttryck för kvinnoförtryck. I debatten har rättigheten att bestämma över sin sexualitet - innefattande rätten att prostituera sig, understrukits. Det har även uttryckts att staten inte bör moralisera och reglera de värderingar medborgarna skall utgå ifrån. Av tyska politiker har prostitutionslagstiftningen beskrivits som ett *anpassande* till befolkningens uppfattning av prostitution som någonting inte sedlighetssårande.⁷⁹

---

⁷⁹ Dodillet 2006, s. 75, 81-85; Dodillet 2009 s. 516 f.

8. Nederländerna

8.1 Lagstiftning, effekter och omfattning

År 2000 upphävdes det tidigare gällande förbudet mot bordeller och ett licenskrav för att driva prostitutionsverksamhet infördes. Prostitutionen skulle kunna regleras och övervakas, de prostituerades rättigheter skulle skyddas och utnyttjandet av minderåriga förhindras. Genom legaliseringen erkändes de prostituerades rätt till sexuellt självbestämmande, de fick tillträde till socialförsäkringssystemet och blev skyldiga att betala skatt. Det bör framhållas att åtskillnad gjordes mellan frivillig och påtvingad prostitution. Den sist nämnda förblev olaglig även efter legaliseringens ikraftträdande.⁸⁰

Problematik såsom tvångsprostitution och dåliga arbetsförhållanden kvarstod dock även efter legaliseringen enligt genomförda utvärderingar. En stor del av prostitutionsverksamheten uppgavs ha förskjutits till mer dolda prostitutionsformer, svåra att nå inom ramen för licenssystemets övervakning. En klyfta mellan den licensierade och den mer dolda prostitutionsverksamheten uppstod, där rapporter bl.a. talade om förbättrade arbetsvillkor för verksamma på de licensierade bordellerna, medan verksamma utanför den licensierade verksamheten tycktes fått det värre. Även inom den licensierade sektorn rapporterades om svåra fall av tvångsprostitution.⁸¹

I Nederländerna uppskattades år 2005 finnas mellan 15 000 till 20 000 prostituerade. Motsvarande siffra i Amsterdam år 2009 uppskattades vara 5150 till 7660 prostituerade, men uppgifterna är omtvistade och det är inte möjligt att med säkerhet ange antalet prostituerade i hela landet.⁸²

---

⁸⁰ Outshoorn 2012, s. 233 ff.

⁸¹ Outshoorn 2012, s. 233, 237 ff; Kavemann m.fl 2007, s. 38.

⁸² Outshoorn 2012, s. 236.

8.2 Synen på prostitution

Den feministiska rörelsen i Nederländerna har sedan 1980-talet ansett det möjligt att särskilja frivillig respektive påtvingad prostitution. Upphävandet av det tidigare gällande förbudet mot bordeller genomfördes bland annat till följd av krav från den nederländska feministiska rörelsen, i syfte att förbättra sexarbetarnas situation. Det bör understrykas att rörelsen endast menade frivillig prostitution var lämplig att legalisera och erkänna som ett arbete.⁸³

---

⁸³ Outshoorn 2012, s. 234 f.

9. Analys

Arbetets huvudsakliga frågeställning har varit att undersöka vilken betydelse sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen haft för förbudets praktiska effekter. För att kunna besvara detta erfordrades undersökning av en rad underfrågor. I det följande kommer dessa underfrågor att besvaras, för att slutligen utmytna i en diskussion behandlande uppsatsens huvudsakliga frågeställning.

9.1 Ideologiska utgångspunkter och skyddsintressen

Att förarbetena utgått från ett feministiskt förhållningssätt gentemot prostitution kan konstateras i det faktum att prostitutionen genomgående betraktats som ett strukturellt problem.⁸⁴ I motsats till de synsätt Tyskland och Nederländerna intagit, anses prostitution *inte* kunna utgöras av ett frivilligt val.⁸⁵ Kvinnofridspropositionen likställer prostitution med våld mot kvinnor, prostituerade framställs som offer och prostitutionens skadliga effekter betonas. Att prostitution i förarbetena beskrivs som *förkastlig*, anser jag kan tolkas som en syn på företeelsen såsom något omoraliskt.⁸⁶ Med utgångspunkt i de könsperspektiv som presenterats ovan, synes det svenska sexköpsförbudet närmast utgå ifrån det *feministiska perspektiv* vilket betraktar den prostituerade som ett *offer*.⁸⁷ I denna del vill jag även understryka hur central kriminaliseringens normerande funktion genomgående har varit.⁸⁸ Detta tydliggörs än mer ställt i kontrast till den utgångspunkt som genomsyrat den tyska debatten: att staten inte bör föreskriva värderingar och normer.⁸⁹

---

⁸⁴ Se 2.3 och 3.

⁸⁵ Se 5.2.

⁸⁶ Se 3 och 5.2.

⁸⁷ Jag ställer mig alltså bakom det av Träskman påstådda: att lagstiftningen utgår från ett offerperspektiv, se 2.3 och 5.2.

⁸⁸ Se 3, 5.2 och 6.3.

⁸⁹ Se 7.2.

Frågan om vilket skyddsintresse lagstiftningen avser att skydda har inte preciserats i förarbetena. Både praxis och Träskman fastställer lagstiftningens skyddsintresse vara *allmän ordning*.⁹⁰ Mycket talar för detta påståendes korrekthet. Det av nyss nämnda författare påpekade förhållandet: att lagstiftningen utformats könsneutral, talar för att skyddsintresset *inte* kan bestämmas vara jämställdheten mellan könen. Att den prostituerades samtycke inte har ansvarsbefriande verkan, tyder på att skyddsintresset, snarare än den enskilda prostituerade, är ett allmänt intresse.⁹¹

9.2 Lagstiftningens praktiska effekter

Vid undersökning av lagstiftningens praktiska effekter har en återkommande problematik varit att uppgifterna varit osäkra, bristfälliga och stundtals motsägelsefulla.⁹² Samtliga material gav uttryck för att gatuprostitutionen minskade i anslutning till kriminaliseringens ikraftträdande. Betänkandets slutsats att prostitutionen *inte har ökat* sedan lagstiftningen infördes anser jag bör ifrågasättas, eftersom betänkandet samtidigt uppgav att *uppgifter saknades* angående omfattningen av såväl inomhus- som internetprostitutionen. Inte heller Socialstyrelsens utredningar eller BRÅ-rapporten erbjuder något säkert svar på frågan om prostitutionens omfattning. Bristen på tillförlitliga uppgifter gör att jag inte anser det vara möjligt att besvara huruvida prostitutionens omfattning förändrats sedan kriminaliseringens ikraftträdande.⁹³

Vad gäller de prostituerades situation framkom i samtliga material att vissa prostituerade ansett att lagstiftningen hade förstärkt stigmatiseringen av dem. Ett annat återkommande tema var att situationen för de gatuprostituerade tyckts försvårats och att de prostituerade som var kvar i gatuprostitutionen var kvinnorna med svårast livssituation.⁹⁴ Vad gäller

---

⁹⁰ Se 5.1.

⁹¹ Se 4 och 5.1, se not 36.

⁹² Se 6.1 och 6.2.

⁹³ Se 6.1.

⁹⁴ Se 6.2.

allmänhetens inställning rörande huruvida sexköp skall förbjudas går av statistiken att utläsa att denna förändrades i anslutning till sexköpsförbudets ikraftträdande. Lagstiftningen tycks således ha påverkat allmänhetens attityd så att en majoritet ställde sig positiv till sexköpskriminaliseringen.⁹⁵

9.3 Betydelsen av sexköpsförbudets ideologiska utgångspunkter och skyddsintresse för förbudets praktiska effekter

Tidigare i undersökningen framhölls en svaghet med det könsperspektiv svensk rätt närmast synes utgå ifrån, vara att det kan bidra till *stigmatiseringen* av de prostituerade.⁹⁶ Det könsperspektiv svensk rätt utgått från skulle kunna sägas bidragit till stigmatiseringen på det sätt att det kategoriskt beskriver prostituerade som *utnyttjade* och ett återkommande påpekande då stigmatiseringsproblematiken diskuterats i intervjuer har varit att de föreställningar som finns om prostituerade inte alltid är korrekta.⁹⁷ Att *samtliga* prostituerade betraktas som utnyttjade, offer, missbrukare och ofrivilligt deltagande i prostitution, framstår enligt vissa prostituerade som en missuppfattning.⁹⁸ Enligt mig framstår det som troligt att det könsperspektiv svensk rätt närmast synes utgått ifrån, vilket inte anser det relevant att diskutera existensen av frivillig prostitution, varit av betydelse för dessa föreställningar. Ett annat uttryck för stigmatiseringen för vilket jag menar ideologiska bakgrundsfaktorer kan varit av betydelse, är omyndigförklarandet vissa prostituerade menar sig upplevt till följd av att sexförsäljning *tolereras* men påstås *inte respekteras*. Samhället tar tydligt avstånd ifrån prostitutionsverksamheten genom att beskriva den som *förkastlig* och *våld mot kvinnor*, men samtidigt kriminaliseras inte den prostituerade, eftersom denne betraktas

---

⁹⁵ Se 6.3.

⁹⁶ Se 2.3.

⁹⁷ Se 3.3, 5.2, och 6.2.

⁹⁸ Jag vill i detta sammanhang understryka att långt ifrån alla delar denna uppfattning, utan tvärtom hävdar vissa prostituerade att prostitution inte kan utgöras av ett frivilligt val, se 6.2.

som ett offer. Avståndstagandet från verksamheten på grund av det utnyttjande man anser den utgöra, synes paradoxalt nog, genom att inte respektera de prostituerades val av sysselsättning, bidra till stigmatiseringen av den grupp lagstiftningen kategoriskt håller för utnyttjad. Ett annat exempel på svårigheter samhällets avståndstagande gett upphov till, är den otydliga skatteregleringen mot vilken vissa prostituerade riktat kritik. Det faktum att regleringen i Tyskland och Nederländerna, där prostitution *erkännts som arbete*, erbjuder prostituerade tillgång till socialförsäkringen och gör prostituerade skattskyldiga, talar för att det är ideologiska ställningstaganden som ligger bakom bristen på tydlig skattereglering på området. Mot bakgrund av det ovan anförda framstår slutsatsen, att den ideologiska utgångspunkt svensk rätt utgått ifrån, bidragit till stigmatiseringen av prostituerade såsom rimlig. Slutsatsen kompliceras emellertid av att det i materialet framgår att stigmatiseringsproblematiken inte heller i Tyskland förefaller löst, oaktat att prostitution där erkänns som ett arbete och prostitution anses kunna utgöras av ett frivilligt val. Vad som kan konstateras är lagstiftningens bidragande till förförståelsen av prostituerades som utnyttjade offer är problematisk för de enskilda prostituerade som inte anser sig passa in i denna på förhand avgjorda offerroll.⁹⁹

Det ligger nära till hands att dra slutsatsen att det faktum att ett av lagstiftningens uttryckliga syften var att markera samhällets inställning mot prostitution har varit av betydelse för lagstiftningens effekt att åstadkomma en förändring i allmänhetens inställning till prostitution. Emellertid anser jag slutsatsen möjlig att dra, begränsad till det konstaterande att den ideologiska utgångspunkt lagstiftaren intagit, varit av betydelse för *syftet* med lagstiftningen. Detta framstår som särskilt tydligt vid jämförelse med vad som uttryckts i den tyska debatten: att lagstiftaren *inte* bör föreskriva de värderingar medborgarna skall utgå ifrån och att den

---

⁹⁹ Se 2.3, 3, 5.2, 6.2, 7 och 8.

tyska prostitutionslagstiftningen utgjorde en *anpassning* till allmänhetens inställning att *inte* betrakta prostitution som något sedlighetssårande.¹⁰⁰

Huruvida förbudets skyddsintresse haft någon betydelse för sexköpsförbudets praktiska effekter är ytterst svårt att besvara. Detta hänger samman med den oklarhet som råder kring vilket som är lagstiftningens skyddsintresse. *Allmän ordning* skulle kunna anknytas till gatuprostitutionens minskning, den försvårade situationen för de gatuprostituerade och det faktum att lagstiftningens effekter av undersökningen att döma, inte i huvudsak varit att förbättra de *enskilda* prostituerades situation, men något säkert svar går inte att ge.¹⁰¹

Det feministiskt präglade målet att *avskaffa prostitutionen* tolkas enligt Levy och Jakobsson såsom oförenligt med vidtagande av skadereducerande åtgärder. Tolkningen av denna utgångspunkt skulle utifrån detta synsätt kunna sägas varit av viss betydelse för de gatuprostituerades ökade utsatthet.¹⁰² Emellertid förminskas betydelsen av denna utgångspunkt vid beaktande av att de gatuprostituerades ökade utsatthet till största del tycks bero på andra faktorer. Bristen på skadereducerande åtgärder verkar endast ha *bidragit* till dessa svårigheter.¹⁰³ Vid jämförelse med Nederländerna och Tyskland förminskas betydelsen av denna utgångspunkt ytterligare. I nyss nämnda länder har utgångspunkten snarare än att avskaffa prostitutionen varit att värna de prostituerades rättigheter, och insatser har följaktligen riktats för att förbättra de prostituerades arbetsvillkor. Trots denna målsättning vittnar rapporter om att svårigheterna för många prostituerade kvarstår, och att förhållandena för de prostituerade utanför de licensierade bordellerna i Nederländerna till och med förvärrats.¹⁰⁴ Den svenska utgångspunkten, att prostitution skall bekämpas (och att skadereducerande åtgärder följaktligen

---

¹⁰⁰ Se 6.3 och 7.

¹⁰¹ Se 5.1, 6.1 och 6.2.

¹⁰² Se 2.3 och 6.2.3, särskilt fotnot 70.

¹⁰³ Något som också Levy och Jakobsson framhåller.

¹⁰⁴ Se 6.2, 7 och 8.

inte vidtagits), tycks från detta synsätt inte varit av någon avgörande betydelse för de gatuprostituerades ökade utsatthet.

Den utsatthet många prostituerade lever under tycks inte kunnat lösas under någon av ovan presenterade lagstiftningsmodeller. Utifrån antagandet att denna utsatthet är skadlig för en stor del av de prostituerade kvinnorna, ställer jag mig bakom utgångspunkten att prostitutionen bör bekämpas. Mot bakgrund att prostitutionen troligen inte kommer att utrotas inom en överskådlig framtid, anser jag det dock olämpligt att denna målsättning anses oförenlig med skadereducerande åtgärder i syfte att skydda de gatuprostituerade kvinnorna - en av samhällets mest utsatta grupper.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Statens offentliga utredningar

SOU 1981: 71 Prostitutionen i Sverige, Bakgrund och åtgärder

SOU 1995: 15 Könshandeln

SOU 2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst, En utvärdering 1999-2008

Propositioner

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning

Litteratur

Asp, Petter och Ulväng: Magnus, Kriminalrättens grunder, 2:a upplagan, Iustus, Uppsala, 2013

Bogdan, Michael: Concise introduction to Comparative Law, Europa Law Publishing, Groningen, 2013

Dodillet, Susanne: ”Ideologiska förutsättningar för den svenska och den tyska prostitutionslagstiftningen”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2006(4), s. 74-89

Dodillet, Susanne: Är sex arbete? Svensk och tysk prostitutionspolitik sedan 1970-talet, Vertigo, Göteborg: Göteborgs universitet, 2009, Stockholm, 2009

Järvinen, Margaretha: ”Könsperspektiv på prostitution”, *Nordisk tidsskrift*

for kriminalvidenskab., 1991 (78), s. 81-98

Korling, Fredric och Zaboni Mauro (red): Juridisk metodlära, 1:a upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2013

Lernestedt, Claes och Hamdorf, Kai: "Sexköpskriminaliseringen- till skydd av vad? - del I", *Juridisk Tidskrift*, 1999/2000 s. 846-858

Lernestedt, Claes och Hamdorf, Kai: "Sexköpskriminaliseringen - till skydd av vad? del II", *Juridisk Tidskrift*, 2000/2001, s. 111-131

Levy, Jay och Jakobsson, Pye: "Sweden's abolitionist discourse and law: Effects on the dynamics of Swedish sex work and on the lives of Sweden's sex workers", *Criminology and Criminal Justice*, 2014

Niemi Kiesiläinen, Johanna: "Kvinnohandel, koppleri och sexköp", *Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 2005 (92), s. 22-38

Outshoorn, Joyce: "Policy Change in Prostitution in the Netherlands: from Legalization to Strict Control", *Sexuality Research and Social Policy*, 2012, s. 233-243

Träskman, Per Ole: " 'Den som betalar för sex är en brottsling': om den svenska kriminaliseringen av sexköp som ett medel för att motverka prostitutionen", *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab.*, 2005 (92), s. 73-92

Träskman, Per Ole: "Private Delight or an Offence? A Study of Criminal Legislation in the Nordic Countries", *Scandinavian studies in Law*, 2009 (54), s. 289-303

Wong, Christoffer: "Prohibition in Swedish Law of the Purchase of Sexual Service", opublicerad artikel, 2013, hämtad från:
http://works.bepress.com/christoffer_wong/19/.

Forskningsrapporter

Holmström, Charlotta: Prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige: Omfattning, förekomst och kunskapsproduktion, Prostitution i Norden, Forskningsrapport, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, 2008

Kavemann, Barbara; Rabe, Heike; Fischer, Claudia: "The Act Regulating the Legal Situation of Prostitutes – implementation, impact, current developments", Findings of a study on the impact of the German Prostitution Act, Sozialwissenschaftliches FrauenForschungsInstitut e.V. an der Evangelischen Fachhochschule Freiburg, Berliner Büro, Berlin, 2007, hämtad den 3 december från: <http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/BroschuereProstGenglisch.pdf>

Kuosmanen, Jari: Tio år med lagen. Om förhållningssätt till och erfarenheter av prostitution i Sverige", Prostitution i Norden, Forskningsrapport, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, 2008

Annat material

BRÅ-rapport 2000:4, *Förbud mot köp av sexuella tjänster, Tillämpningen av lagen under första året*, Tierp, 2000

SoS-rapport 2000:5, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, Linköping, 2000

SoS-rapport 2003, *Kännedom om prostitution 2003*, Stockholm 2004

SoS-rapport 2007, *Kännedom om prostitution 2007*, Socialstyrelsen, 2007

Östergren, Petra och Dodillet, Susanne: "The Swedish Sex Purchase Act: Claimed Success and Documented effects": Conference paper presented at the International Workshop: Decriminalizing Prostitution and Beyond: Practical Experiences and Challenges, Haag, 2011

Elektroniska källor

DO:s remissvar 2010: ”Yttrande över ’Förbud mot köp av sexuell tjänst.

En utvärdering 1999-2008’ (SOU 2010:49)”,

Diskrimineringsombudsmannen, hämtad 27 november 2014 från:

<http://www.do.se/sv/Om-DO/Remissvar/2010/Yttrande-over-Forbud-mot-kop-av-sexuell-tjanst-En-utvardering-1999-2008-SOU-201049/>

”Prostitution in Germany: A giant Teutonic brothel”, *The Economist*,

publicerad 2013, hämtad den 14 november 2014 från:

http://international.westlaw.com/result/default.wl?cfid=1&mt=WorldJournals&origin=Search&srch=TRUE&utid=2&db=ECONOMIST&rlt=CLID_QRYRLT10303301231411&method=TNC&service=Search&eq=search&rp=%2fsearch%2fdefault.wl&sp=intlund-000&query=HLEAD%28A+GIANT+TEUTONIC+BROTHEL%29&vr=2.0&action=Search&rltdb=CLID_DB4631441231411&sv=Split&fmqv=s&fn=_top&rs=WLIN14.10

Remissvar: Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet ”SOU

2010:49 Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008”,

hämtad 27 november 2014 från:

http://www.criminology.su.se/polopoly_fs/1.78027.1359447608!/menu/standard/file/SOU_2010_49_Kriminologiska_institutionens_remissvar.pdf

”Socialstyrelsens yttrande över betänkandet *Förbud mot köp av sexuell*

tjänst- en utvärdering 1999-2008 (SOU 2010:49)”, hämtad 27 november

2014 från:

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18170/2010-11-11.pdf>

Rättsfallsförteckning

NJA 2001 s. 527